

FATABUREN 1972



fataburen

Nordiska museets och Skansens årsbok 1972

Redaktion: Christian Axel-Nilsson · Nils Erik Bæhrendtz ·

Sam Owen Jansson · Skans Torsten Nilsson

Layout: Torsten Stååf

Tryck: Tryckeribolaget Ivar Hæggström AB 1972

ISBN 91 7108 057 0

Omslagets färgplansch återger Julius Kronbergs porträtt av Artur Hazelius.
Det är i Nordiska museets ägo.

Nordiska museets utbyggnad på Julita gård

Det var Hans Hanssons avsikt att i denna årsbok redogöra för de planer på Nordiska museets utbyggnad, som sedan 1966 arbetats fram under medverkan av museets samtliga avdelningar och Kungl. Byggnadsstyrelsen samt arkitektfirman AOS och, vad Julita beträffar, arkitekten Ove Hidemark. Hans Hansson hann aldrig fullfölja sin avsikt. Den följande redogörelsen för den centrala föremålsdepån och för museet för de lantbrukshistoriska samlingarna byggs på flera utredningar, främst den »Utbyggnadsplan för Julita gård», som Nordiska museet utgivit (offset 1971).

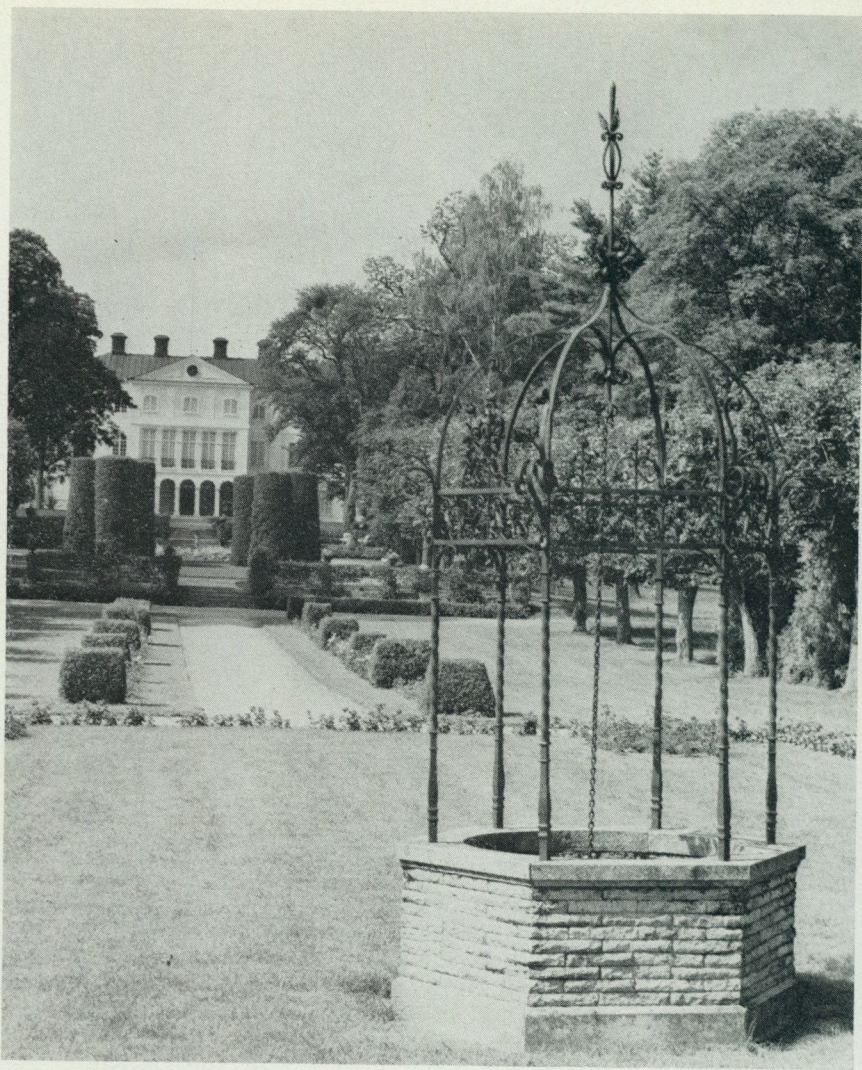
Nordiska museets egenskap av kulturhistoriskt centralmuseum ställer allt större krav på en riksomfattande verksamhet. För att fylla de anspråk som ställs, föreligger sedan flera decennier ett behov av större lokaler. Sedan 1966 har pågått utredningar i vilka samtliga avdelningar vid museet deltagit. Byggnadsstyrelsen har på grundval av dessa utarbetat planer för det nödvändiga utvidgningsbehovet. De omfattar dels förslag till ombyggnad av Nordiska museet på Djurgården och uppförandet av ett annex på galärvarvsområdet, dels en plan till en central föremålsdepå och en utställningsbyggnad för de lantbrukshistoriska samlingarna på Julita gård. Utbyggnaden av Julita gård har bl. a. på grund av Nordiska museets ytterst prekära situation vad

gäller förvaring av icke utställda samlingar kommit i förgrunden. En plan för den centrala delen av Julita gård, dess framtida disposition och bebyggelse, har på Nordiska museets initiativ sammanställts sommaren 1971 efter samråd med byggnadsstyrelsen, 1965 års musei- och utställningssakkunniga (Mus 65), länsstyrelse, landsting, kommun och länsarbetsnämnd.

Ekonomiskt bidrag till utbyggnadsplanens upprättande har lämnats av Södermanlands läns landsting och Katrineholms kommun. Kungl. Maj:t beviljade i juli 1972 medel för projektering av nybyggnad av museilokaler på Julita gård för Nordiska museet i enlighet med byggnadsstyrelsens program avseende en deletapp om 4 225 m² rumsyta. Byggnadsstyrelsen skall vidare utföra förberedande projektering av lokaler för övriga enligt byggnadsprogrammet i etapp I upptagna ändamål, tillsammans ca 17 000 m².

Utgångspunkten för programutredningen för Julita gård har varit en analys av förutsättningarna att genom koncentration av vissa museifunktioner till Julita gård dels förbättra den undermåliga lokalsituationen för museet i Stockholm, dels rationalisera eller tillskapa funktioner som genom splittrade, olämpliga eller otillräckliga lokaler nu är bristfälligt

1. Julita gårds
manbyggnad från
öster. Arthur Bäck-
ström lät bygga ut
manbyggnaden från
1700-talet med en
framspringande
mittdel. Huset står
nu som museum i
det skick det hade
vid donators död.
Rosengården i för-
grunden från ca
1910 har varit en
omtalad sevärdhet.
Foto 1956.



tillgodosedda, dels berika Julita gårds redan etablerade karaktär av museum och studiecentrum.

Julita gård

Julita gård är ett gods i Katrineholms kommun i Södermanlands län beläget ca 25 km norr om Katrineholms centrum mellan sjöarna Hjälmarens och

Öljarens. Godset ägs av Nordiska museet sedan 1943 genom en donation 1929 av godsägaren Arthur Bäckström. Julita gårds ekonomi är skild från Nordiska museets. Verksamheten på godset skall i princip vara självbärande.

Egendomen omfattar drygt 2 000 ha. Skogsbruket drivs i Nordiska mu-

2. 1905 apterade
Arthur Bäckström
den gamla gårds-
medjan för sina
första museisam-
lingar. Huset är in-
rett i nationalro-
mantisk anda med
tänkespråk och
blommande jugend-
stämning. Byggnaden
vårdas ömt
som idéhistoriskt
monument. Foto
Staffan Akerlind
1960.



seets regi. Lantbruket är utarrenderat, huvudparten till en brukare – Julita Gårds Lantbruk. Lantbrukets jord utnyttjas för växtodling och djurhållning (400 djur, varav 180 mjölkkor).

Julita gård har ett modernt jord- och skogsbruk med förnämliga storgodstraditioner: kloster i 350 år, kungsgård i 100 år, herrgård i 300 år. Lantbruket på Julita bedrivs således idag i ett väl bevarat kulturlandskap som skapats inom storgodsdriftens ram.

Avkastningen av skogs- och lantbruket används enligt donationsbe-

stämmelserna för museal verksamhet. Denna bedrivs huvudsakligen inom det s. k. klosterområdet. På detta område underhålls och visas för allmänheten Julita gårds herrgårdsbyggnader och park samt Julita museum. Vid gården finns även en mängd byggnader som exemplifierar andra verksamheter i ett fullständigt storgods.

Julita museum

Vid 1900-talets början samlade Arthur Bäckström – i tidens nationalromantiska anda – ett antal äldre timmerhus från trakten till ett mind-



3. Julita museum
och gårdskyrka.
Foto 1956.

re friluftsmuseum i herrgårdsparken. Något senare uppfördes där även en kyrka, tidvis nyttjad av Julita församling samt för vigslar, och ett museum för traktens kulturhistoria (ca 7 000 föremål) och vidare ett värds- hus och ett gästhem. I samband med museets tillträde av donationen gjordes även herrgårdens manbyggnad tillgänglig för allmänheten.

Sedan Nordiska museet tillträtt donationen har en rad större upprustningsåtgärder vidtagits, bl. a. modernisering av byggnadsbeståndet 1944–1954, sammanläggning av jord och

utbyggnad av skogsbilvägar 1944–1969, nyuppställning av Julita museum samt tillbyggnad av värds- huset.

I herrgårdens flygelbyggnader finns gästrum och ett mindre, vetenskapligt bibliotek. Hit förläggs i dag vissa forskarkonferenser i Nordiska museets regi. Förläggning av tillfälligt arbetande personal sker inom herrgårdsområdet. En del äldre ekonomibyggnader nyttjas för magasinering av delar av Nordiska museets samlingar. Antalet betalande besökare vid museianläggningarna är årligen ca 30 000. Värds- huset har maj–september ca 50 000 gäster. Under mid- sommaren besöks värds- husområdet av en publik om ca 10 000 personer. Det årliga besöksantalet på området i dess helhet kan uppskattas till minst 60 000 (mot ca 75 000 på Nyköpings- hus, ca 65 000 på Eskilstuna stads museum, ca 60 000 på Grips- holm och ca 35 000 vid Oxelösunds järnverk – de största utflyktsmålen i Söderman- land).

Viss av Nordiska museet helårs- anställd personal finns på platsen: 1 mu- seiassistent, 1 skogsvaktare, 1 hant- verkare (byggnadssnickare), 1 träd- gårdsmästare. Under sommarsäsong- en har någon av museets tjänstemän sin tjänstgöring förlagd till Julita gård. Skogsförvaltning och arrende- frågor sköts av en arvodesanställd forstmästare.

Med dagens värderingar ligger Ju- lita gårds största värde från kulturhis- torisk synpunkt i den sammanhållna helheten: ett storgods med levande jordbruk, skogsbruk och fiske och med en äldre tids alla funktioner än- nu representerade. Samtidigt innehåller godset ett landskap som osökt er-

bjuder möjligheten till en vidgad publik presentation av såväl äldre som nutida lantbruksfunktioner.

Nordiska museets lokalproblem

Nordiska museet äger för närvarande omkring en miljon inventarieförda föremål fördelade på 282 000 inventarienummer allt ifrån knappålar till tröskverk. Därav är ca 10 procent utställda huvudsakligen i museet och i Skansens hus och gårdar. Resten är magasinerade. Det bör understrykas, att denna del ständigt byts ut genom att utställningarna förnyas. Dessutom måste tillfredsställas ett ökande behov hos forskare, studiegrupper och allmänhet att få tillgång till även dessa samlingar.

Magasinsfrågan har länge varit en av museets besvärligaste. Redan när samlingarna flyttades in i Nordiska museets byggnad vid seklets början befanns det beräknade utrymmet för icke utställda samlingar, de s. k. studiemagasinen, otillräckligt, och hallvåningen blev därför genast entresolerad genom ett betongbjälklag. Efterhand måste också de stora magasinutrymmena under hallen entresolerars men med bjälklag av trä. I träskjul på den s. k. bakgården mellan museibygnaden och Galärvarvsmuren, på Skansen och på Framnäs (som museet disponerade t. o. m. 1908) har också tidvis delar av samlingarna varit lagrade. Från 1920-talets mitt har den yta, som upptas av de utanför museibygnaden magasinerade föremålen, ständigt ökat, samtidigt som man varit tvingad att pressa in nyförvärv inom vissa ömtåliga föremålsgrupper i de redan välfyllda magasinerna i museibygnaden.

Lagringen av museiföremål utanför huvudbyggnaden ökades starkt under andra världskriget. För att fördela riskerna, om kriget skulle nå vårt land, evakuerades stora delar av samlingarna till museets gårdar Julita och Tyresö. Man utnyttjade dessutom ekonomiutrymmen även på andra gårdar än museets. Efter krigsslutet fick samlingarna vara kvar här av brist på lokaler.

Utanför huvudbyggnaden är Nordiska museets samlingar för närvarande inhysta på Tyresö, Svindersvik, Sturehov, Bogesund, Julita och Fogelsta. Inom Stockholm är samlingarna, utom i museibygnaden, lagrade i olämpliga lokaler i Lusthusporten och i en av flyglarna till f. d. Positionsartilleriets kasern samt i goda lokaler i Skansenbergets skyddsrum, vid Tegeluddsvägen, vid Fisksjöäng och i källare under kungliga slottet (de senare endast tillfälligt upplåtna). Magasinen vid Fisksjöäng och i slottskällarna har anvisats av byggnadsstyrelsen under de två senaste åren, liksom vissa utrymmen i gamla riksdagshuset. De har medfört en tillfällig lättnad i museets mest akuta magasineringsbekymmer vid den pågående nyuppställningen. Därigenom har även plats i begränsad omfattning beretts för nyförvärv.

Flertalet av lokalerna är uppenbart olämpliga på grund av fukt, damm, nedfallande kalkbruk och en mer än normal stöldrisk. För närvarande förvaras över 90 % av samlingarna i 22 mer eller mindre lämpliga lokaler inom ett område av 20 mils utsträckning. Den största olägenheten är dels det utspridda läget, vilket fordrar en mycket tids- och personalkrävande

tillsyn, dels den sammanpressade förvaringen. Denna är särskilt vad gäller textilier direkt skadlig, försvårar en effektiv vård och omöjliggör rimliga krav på att samlingarna skall vara överskådliga och lätt åtkomliga. Dessa krav kommer att aktualiseras ytterligare, när planerna på basutställningarnas snabba förnyelse skall genomföras i full utsträckning. De nuvarande magasinerna är så överfyllda, att en överskådlig förvaring har beräknats kräva mer än en fördubbling av ytan för befintliga samlingar.

Den nuvarande magasinssituationen omöjliggör effektiv vård och medför kostsamma resor för tillsyn och utnyttjande i den ständigt pågående utställnings- och utlåningsverksamheten. Möjligheterna till bearbetning av och kunskap om föremålen försvåras. Trängseln och täta byten mellan provisoriska magasinslokaler förorsakar en avsevärd förslitning av föremålen. Målet bör vara att sammanföra samlingarna till en central med sådan standard att föremålens bestånd kan tryggas och en rationell hantering uppnås. Med hänsyn till den fortgående accessionen bör goda utbyggnadsmöjligheter föreligga.

En ur alla synpunkter idealisk lösning är magasin i bergrum i anslutning till visnings- och personallokaler ovan jord, som i riksarkivets och Stockholms stadsarkivs nya anläggningar. För Nordiska museets del är ett sådant arrangemang tänkbart i Skansenberget men anses ställa sig alltför kostnadskrävande. Det är därför mera realistiskt att räkna med ett centralmagasin utanför Stockholm. Detta måste i så fall kompletteras med begränsade förvaringsutrymmen

i museets huvudbyggnad eller intill denna, ett närmagasin avsett för särskilt ömtåliga föremål och som ombytesmagasin.

Vid valet av plats för centralmagasinet bör hänsyn tas till riskerna i händelse av krig. I ett kulturhistoriskt miljömuseum som Nordiska museet ligger samlingarnas tyngdpunkt i mångfalden och inte som beträffande andra museer i elitsamlingar, som kan evakueras till relativt begränsade utrymmen. Den riskfördelning som man räknade med under andra världskriget har visat sig föra till ohållbara förhållanden ur andra synpunkter (överskådlighet och tillgänglighet). Överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap har 1965 som önskemål beträffande »undanförselutrymmen» framhållit dels att de bör användas »såsom magasin även i fredstid», dels att de bör ligga »inom vad som teoretiskt kan rubriceras som riskfri zon». Som »undanförsellän» aktuella för Stockholms vidkommande framhålls delar av Uppsala, Västmanland, Kopparberg, Örebro, Södermanland. Man tvingas alltså söka sig ganska långt bort från Stockholm. Som lämplig förläggning har valts Julita gård, 17 mil från Stockholm.

Fördelarna med Julita är följande: gården ligger inom riskfri zon, som tillåter »förhandsevakuerings». Nordiska museet äger gården och kan ställa tomtmark till förfogande. Vid Julita finns redan en viss museal beredskap. Gården erbjuder goda förläggningssmöjligheter för personal som tillfälligt arbetar där.

Utbyggnadsplanen för Nordiska museets verksamhet på Julita gård omfattar följande objekt om sam-

manlagt ca 24.000 m²: *centralmagasin*, med lokaler för vård och konservering samt för studieverksamhet, informations- och dokumentationsservice, utställningsproduktion och administration, *lantbruksmuseum*.

Centrala studiesamlingar

Lokalbehovet för studiesamlingen har framräknats ur nuvarande magasinutrymmen. Vid dimensioneringen av detta har hänsyn tagits till dels en större åtkomlighet i förvaringshänseende, vilket samtidigt innebär en förbättrad vård, dels en accessionsperiod om ca 10 år.

Centralmagasinet utformas som en generell, etappvis utbyggbar byggnadstyp. Ytan disponeras efter rationella uppställningsprinciper, som möjliggör största flexibilitet i inredning och samtidigt erbjuder möjligheter till studium för forskare och grupper med viss inriktning. Denna byggnad måste på grund av sin volym givetvis ta stor hänsyn till topografiska förutsättningar och ansluta till traditionella byggnadstyper på gården t. ex. tobaksladan, ladugården och andra ekonomibyggnader.

Lokaler för vård och konservering erfordras i anslutning till centralmagasinet. Lantbruksmuseum och centralmagasin bör kunna utnyttja samma verkstäder och administrationslokaler, varför en hopbyggnad är önskvärd. Inlastning och uppackning bör förläggas i anslutning till verkstäderna.

Magasinet avses i första hand vara ett tekniskt väl utrustat, rationellt förrådsrum för merparten av museets ej utställda föremål, placerat i riskfri

zon och av praktiska skäl i kontakt med annan, av museet bedriven, verksamhet och samtidigt underlätta för dem som önskar studera föremålen.

På byggnaden kan ställas krav ur olika synpunkter delvis mer eller mindre invända i varandra. Hit hör främst *föremålens skydd*. Hänsyn till fuktighet, temperatur, skydd mot beröring och impulstillgrepp måste givetvis beaktas och kräver speciella åtgärder. Men även åtkomlighet och överblick hör till de museala kraven d.v.s. att varje föremål är synligt men ändå skyddat. Dessa krav möter mycket stora inredningstekniska problem för vissa föremålsgrupper och naturligtvis måste hänsyn tas till vad det kostar.

Nordiska museet ser det som en väsentlig del av sin programförklaring för den centrala studiesamlingen att den ökar möjligheterna för *hela* landet att få del av detta föremålsmaterial som insamlats från alla delar av landet. I sin strävan att tillfredsställa både föremålens behov av skydd och vård och allmänhetens tillgång till samlingarna i *studiesyfte* måste givetvis en viss kvalifikationsgränssättning sättas. Det torde inte heller vara troligt att allmänheten har någon glädje att se en till synes oordnad anhopning av saker. Forskare d.v.s. enskilda personer med speciella forskningsmål och grupper med ett bestämt studiesyfte är de kategorier som hittills kunnat beredas tillgång till icke utställda samlingar. Det är givetvis dessa som även i Julita kommer att bilda huvuddelen av dem som här kan ges ökade möjligheter till service. Ett *pedagogiskt komplement* kan därvid ytterligare berika grupp-

besök genom inredning av speciella rum för demonstration av föremål utrustade med tillgängliga AV-hjälpmedel: projektorer, vridscen, video m. m.

Julita gård erbjuder redan nu möjligheter till inkvartering i samband med studiebesök och kan bereda plats för ca 20 personer. Utvecklas verksamheten kring den centrala föremålsdepån, kan inkvarteringen utvidgas med Julita värdshus som bas. Godset bildar en idealisk miljö för konferenser och forskning rörande svensk kulturhistoria, natur och näringar. Julita gård är ett attraktivt utflyktsmål i Mellansverige och har stora möjligheter som strövområde. Även kulturlivet i kommunen kan bruka lokaler för skilda aktiviteter.

Lantbruksmuseum

I första hand har det synts naturligt att koncentrera museets samlingar rörande lantbruksnäringarnas historia till Julita. Nordiska museet har alltsedan sin tillkomst 1873 i hög grad sökt dokumentera det svenska lantbruket genom insamling av föremål, bildmaterial och data. Accessionen täcker härvid i huvudsak tiden fram till 1900-talets början. I museet exponeras en ringa del av dessa samlingar.

Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien förvärvade under den tid akademien drev ett lantbruks- och fiskerimuseum flera omfattande modellsamlingar från 1700-talets början och framåt. Samlingarna utgjorde ett representativt urval, framför allt belysande den tekniska utvecklingen. Även redskap samlades. Ett museum öppnades 1904 på Experimentalfältet

i Stockholm. Livlig diskussion har sedan 1930-talets slut i samråd med Nordiska museet förts inom akademien om ett nytt lantbruksmuseum med de båda institutionernas samlingar som bas. Bl. a. har två konkreta förslag till museibyggnad utarbetats men ej kommit till utförande. Julita gård framfördes även på ett tidigt stadium av f. föreståndaren för avd. Näringsliv och samfund, Albert Eskeröd, som väl lämpad för en lokalisering av de lantbrukshistoriska samlingarna. På grund av Experimentalfältets exploatering stängdes museet vid årsskiftet 1965/66 och samlingarna evakuerades. Den 1.10 1970 donerades dessa till Nordiska museet. I samband därmed överlämnades till museet det inlösningsbidrag om kr. 800.000 som Akademien erhållit till uppförande av en ersättningsbyggnad.

Akademiens f. d. samlingar består av 2.300 nummer belysande skilda grenar av lanthushållningen, 750 nummer belysande fisket samt 4.000 nummer frösorтер av sädesslag och rotfrukter. Föremålen täcker tiden fram till 1920-talet. Perioden därefter återstår att dokumentera.

Museets och akademins samlingar kompletterar varandra. Tillsammans utgör de en av de förnämsta i sitt slag och dokumenterar på ett instruktivt sätt de svenska lantbruksnäringarnas samhällsfunktion och historia.

Ett så vidsträckt ämnesområde som lantbruket och dess binäringar kräver en utförlig museal presentation både med hänsyn till de förefintliga samlingarnas kvalitet och till det intresse som såväl svensk som internationell publik har. Sedan akademins museum på Experimentalfältet

stängts, finns ingen hela landet omfattande exponering av lantbruksnäringarnas historia.

Vid en förläggning till Julita gård kan godsets rikt omväxlande och stora markområden erbjuda utvecklingsbara element i en vitaliserad anläggning. Därvid bör även underhållet av gårdens äldre byggnadsbestånd och vidmakthållandet av landskapsbilden ses som en angelägen museal insats. De bästa förutsättningarna finns för att demonstrera äldre tiders teknik och kulturlandskap inom lantbruksnäringarna: plöjning, skörd, svedjebruk, lövtäkt, stängsling, jakt, fiske, skogsbruk, biskötsel etc. De husdjur och växtslag som nyttjats i Sverige under seklernas lopp kan visas i naturen, likaså jaktbart vilt. Julita gårds moderna lantbruk kan på ett naturligt sätt inlemmas som en ständigt aktuell slutpunkt i demonstrationer av den lantbrukshistoriska utvecklingen.

Presentationen av den svenska lantbrukshistorien bör lokalmässigt utformas som en del av odlingslandskapet och öppna sig mot detta. Byggnaden bör ha största möjliga genomsläpplighet och gärna anta en fri, till terrängen anpassad form. Utställningsytan skall i princip inte vara begränsad till en definierad byggnadskropp. Publiken skall med utgångspunkt från systematisk information i byggnaden kunna få utställningstemat ytterligare belyst i omgivande natur.

Som en förutsättning för en dylik presentation krävs en administrativ enhet med kontor, konferens- och studierum, samlingssal, bibliotek – till vilken även allmänheten har tillträde – samt verkstäder.

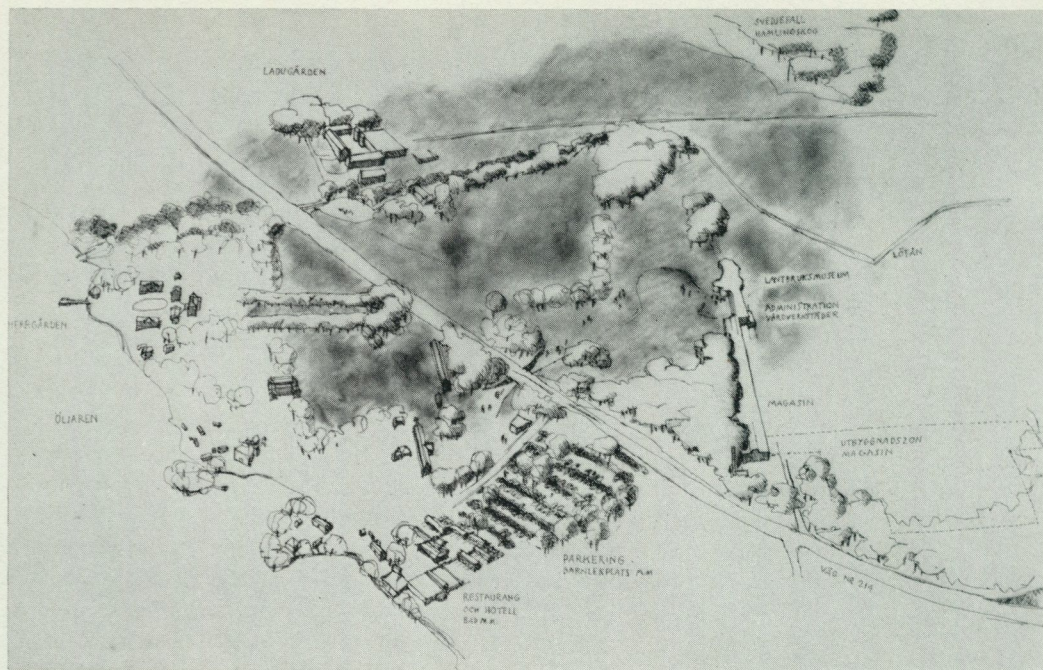
Provuppställningshall

I direkt anslutning till för lantbruksmuseet och centralmagasinet gemensamma verkstäder bör läggas en provuppställningshall som utgör lokalen för produktion av vandringsutställningar m. m. En fördel är givetvis att provuppställningshallen vid behov kan tilläggas lantbruksmuseets utställningsyta.

Produktion av kulturhistorisk information och dokumentationsservice

Med sina basutställningar och tillfälliga utställningar i Stockholm kan Nordiska museet nå endast en begränsad publik. Detta gäller också möjligheterna att utnyttja museets material i studiesyfte. Ett av dess mest angelägna uppgifter är därför att skapa förutsättningar för att dessa verksamheter blir riksomfattande och kommer alla landsdelar till del.

Genom att koncentrera museets samlingar till i huvudsak två platser, Stockholm och Julita, i stället för 22 bör en radikal förbättring av museets olika funktioner komma till stånd. En central studiesamling som omfattar 90 % av museets föremålsbestånd ger unika möjligheter att bygga upp en produktionsbas för kulturhistorisk information och dokumentationsservice. Här kan vandringsutställningar, trycksaker, film, bildkassetter och andra slag av AV-hjälpmedel produceras och föras ut till utbildningsanstalter och skolor. För den fria folkbildningens verksamhet inom konst- och kulturhistoria, som i vårt land har en mycket betydande omfattning, kan här ett underlag erbjudas, som kommer att ge stora utvecklingsmöjligheter.



4. Panorama över Julita gård från sydöst med de planerade anläggningarna inritade.

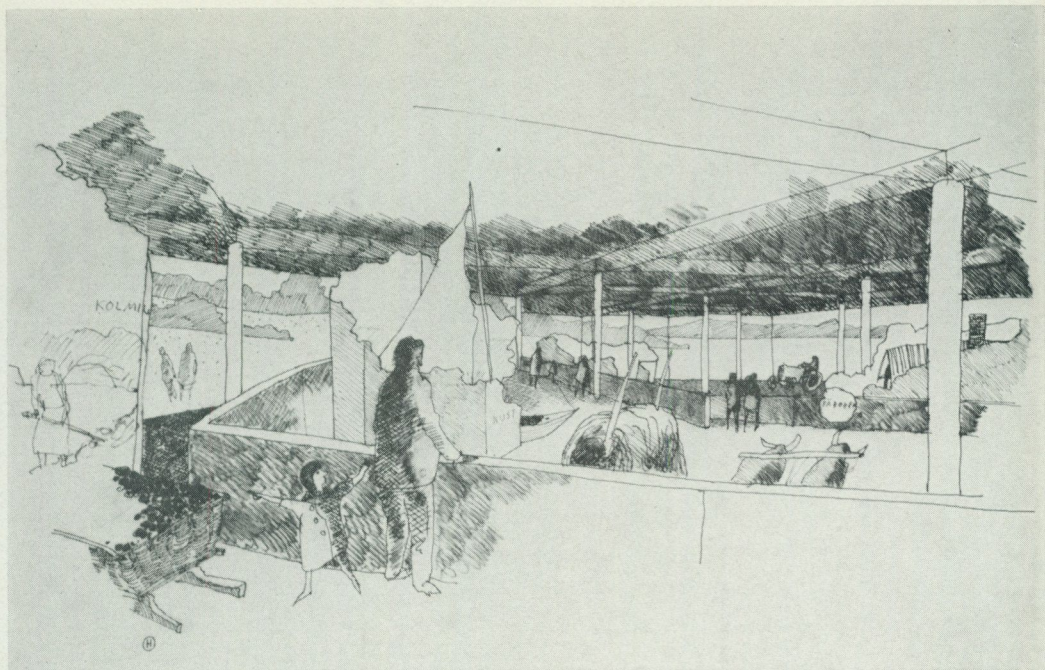
Julitaanläggningen

Besökaren på Julita gård möter söder om den landsväg som drar genom området en sällsynt vackert belägen herrgårdsanläggning med ett provinsmuseum i parken av starkt romantisk karaktär. 70-talets bilturist kommer att till detta kunna lägga sensationen att mitt ute på landsbygden kunna få deltaga i viktiga och nya sidor av ett stort centralmuseums arbete – något som hittills endast i viss utsträckning varit reserverat storstadsbefolkningen. I odlingslandskapet norr om vägen bjuder det planerade museikomplexet på strövtåg i kulturhistorien genom en av världens större museisamlingar i förråd. Därtill en lantbrukshistorisk utställning av en storlek och kvalitet som få platser i Europa kan erbjuda. Ett stort och modernt fungerande lantbruk med sina djur och maskiner är tillgängligt i området för den publik som med egna ögon vill se vår

tids livsmedelsproduktion och dess villkor eller som vill vara med när gårdstjuren vänslas med någon av sina 200 kor. Synligt för publiken arbetas det i verkstäder och ateljéer med konservering och mediaproduktion.

De nya verksamheterna kräver stora byggnadsytor som erbjuder problem att placera så att de inte menligt inverkar på den genuina museimarken och stämningen på Julita. Byggnaden har därför, främst från expansions- och terrängkrävande aspekter, förlagts till norra delen av Hästhagens höjdsuttning. Den har hållits nere till två våningars höjd och vill anta rollen av ekonomibyggnad. Byggnaden bör nå samma anonymitet och självständighet som en sådan bebyggelse äger. Förläggningen i landskapet måste därför studeras omsorgsfullt.

En stor fördel med Julita är dess rika utbud, som lockar hela familjen till heldagsbesök. Med bilen undanstuvad på



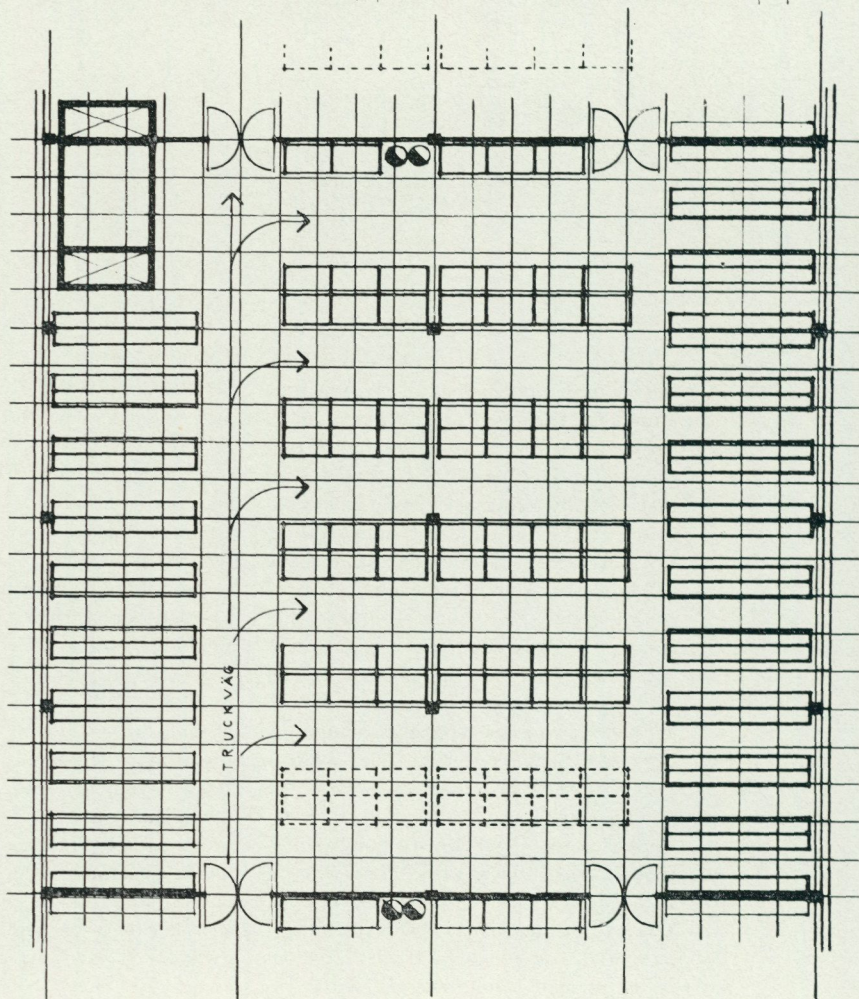
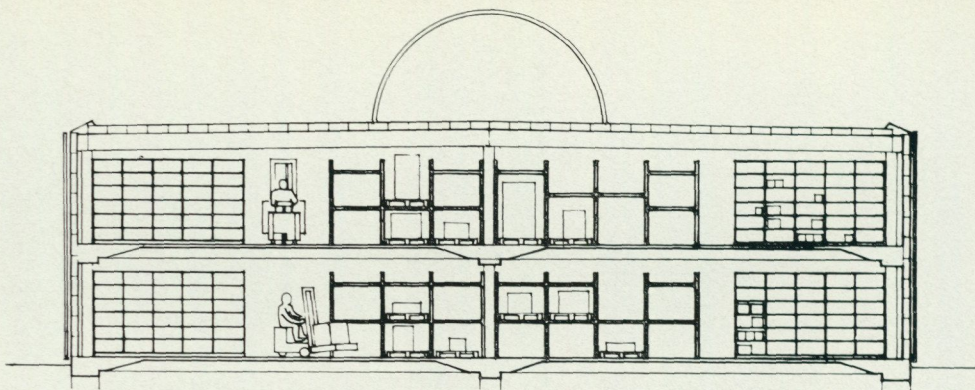
5. Interiör av den lantbrukshistoriska utställningshallen, sedd från receptionen.

parkeringsplatsen norr om världshuset söker söndagsfamiljen reda ut riktningarna mot alla lockande arrangemang. Den lantbrukshistoriska utställningshallen och studiemagasinet ligger norrut med väg-undergången som säkraste och snabbaste sättet att komma dit. Ett annat val är världshuset och badmöjligheterna söder om bilplatsen, kombinerat med ett barnparadis – ponnyridning, bygglekplats, kanske brödbakning och smörkärning. Ett tredje mål skimtar mellan träden rakt västerut. Där kan man vandra i den Bäckströmska herrgårdsstämningen och den Skanseneftliknande, kulturhistoriskt doftrika museimiljön, i nutiden kompletterad med utgrävning av det gamla cistercienserklostret omedelbart intill herrgårdbyggnaden. På vägen dit skall man få se ett tegelbruk och en kalkugn i funktion – båda befintliga, kompletta, ännu outnyttjade komplement till sekelskiftets herrgårdsmiljö.

Lantbruksmuseets utställningshall

Utställningshallen i tre nivåer skall med mängder av verktyg och redskap ge ett suggestivt, pedagogiskt koncentrat av den fullskalemodell som det omgivande landskapet erbjuder. I detta kommer skilda bruksformer att presenteras och just den stora skalan kommer att bli en av de unika kvaliteterna.

I dag bor minst 80 % av Sveriges befolkning i tätort och många barn har inte sett en ko. Lantbruksnäringarnas historiska roll i vårt samhälles framväxt liksom deras uppgift i vår livsmedelsförsörjning behöver en konkret illustration. Vem vill inte se lövängen eller svedjefallet framför ögonen i verklig skala, se det tvåradiga kornet växa i oxvända årderfåror eller se dåtidens småvuxna boskapsraser i verkligheten. Vi kan här tala om en stor iscensättning av äldre tiders lantbruk. Bland mycket annat kan Karl-Oskars och Kristinas



6. Sektion och plan
av enhet för före-
målsförvaring.

kamp mot oblida villkor och bakgrunden för Fogelströms romanfigurer förklaras och kommenteras.

Studiemagasinet

I en lång, fönsterlös byggnad kommer museiföremålen att förvaras i två plan. Forskare och studiegrupper kan här komma i kontakt med dels de omfattande lantbrukshistoriska samlingarna, dels alla de mångskiftande grupper av föremål som Nordiska museet under 100 år samlat för att illustrera den svenska kulturhistorien. Här erbjuds ett studiefält i museets samlingar, som aldrig tidigare möjliggjorts. Dessa kommer att vara överskådligt förvarade i ett flexibelt inredningssystem. Truckar sköter transporterna i magasinet.

Vill man locka publiken till Julita för att kunna ta del av den enorma mängden föremål måste dessa också serveras på ett såväl för publiken fattbart som för föremålen betryggande sätt. I Julita kommer publiken att möta föremålen i ett visningsrum, där besökare under bästa möjliga studieförhållanden får föremålen presenterade tillsammans med stillbilder, film och text som levandegör funktion och sammanhang. Här finns möjlighet att tillämpa en ny museipädagogik och att systematiskt få till stånd ett museums ideala föremålshantering: utställning – studiemagasin – sekundärmagasin.

Ytterst väsentligt är att föremålen er-

bjuds ett för deras fortbestånd riktigt klimat. Föremålen måste uppfattas som viktigast, mänsklig komfort kommer först i andra hand. Men det betyder inte att kraven blir rigorösa för föremålens del. Så länge inte dessa kan erbjudas samma högt ställda krav vid utlåning eller förflyttning måste till en viss grad magasineringsförhållandena anpassa sig efter omgivningens villkor. Det förefaller rimligt att ta hänsyn till Nordiska museet i Stockholm, vars relativa fuktighet beroende på byggnadens konstruktion sannolikt aldrig kan komma att överstiga 45 %, under kallaste vinterperiod knappast över 35 %. De höga värden som internationella utredningar laborerar med kan för äldre byggnader sällan realiseras i en så pass vinterkall region som Mellansverige. Temperaturen kan i magasinet tänkas efter normala arbetsförhållanden tämligen låg, kanske under kallaste delen av året lägst $+10^{\circ}$, under resten av året lika med den rådande yttertemperaturen. I övriga delar av byggnaden – visningsrum, verkstäder och utställningshallar – skall normal rumstemperatur råda vintertid, vilket kräver en ökad befuktning av luften. En kontroll av luftföroreningar, framför allt av svavelsyrigheten i den omgivande luften, är givetvis ytterst viktig, men de relativt stora avstånden till större industriområden inverkar för Julitas del positivt.

Teckningar av Ove Hidemark.

SUMMARY

The building project for the Nordiska museet at Julita in Södermanland

The Nordiska museet has a collection of objects of great importance, even by international standards. Only 10 % of the collection is exhibited in the main building of the museum and at Skansen, both on Djurgården in Stockholm. The rest of the objects are kept in 20 odd depots inside and outside the museum. In this way they are difficult of access and liable to damage.

The museum lacks premises for a systematic care of its objects as well as for exhibiting the collections illustrating the history of Swedish agriculture. Furthermore there is a strong need for an increased output of films, still pictures, video tape and travelling exhibitions parallel to the exhibiting and publishing activities in the museum. No room is available for such functions.

The museum owns a large estate—Julita gård—in central Sweden 170 kilometres from the capital. A project is under way for building out Julita with a very large depot where the objects

will be available for studies, work rooms for object preservation, a museum of agriculture and work shops, in order to substitute the great lack of premises in Stockholm. The agricultural landscape and the existing buildings are to be part of the activities in the agricultural museum together with a modern farm with live stock and plant breeding. To make all these different activities function as a qualified ethnological centre of study, hotel and conference rooms are also planned.

The area planned—the building of which will commence in the centennial year of the museum (1973)—is 18,000 sq.meters and the estimated cost, excluding interior fittings, will be 19.2 milj. Sw.crowns. Inside the store room, in the exhibition hall and in the landscape a new museum pedagogy will develop. Special attention is being paid to humidity, temperature and the care of the artifacts in the planning of the building.